

EXERCITIUM ACADEMICUM,
DE

**HISTORIA
PRUDENTIÆ POLI-
TICÆ MAGISTRA,**

QUOD,

Suffrag. Ampliss. Facult. Philos. in Reg. Acad. Aboënsi,

PUBLICO BONORUM EXAMINI

SUBJICIUNT

**LAURENT. OL.
LEFRÈN,**

FACULT. PHIL. ADJUNCTUS,

ET

JUSTINUS SCHIEVER,

WESTRO-GOTHI,

Die X. Martii A. R. S. MDCCLXII.

L. H. Q. A. M. C.

A B O Æ,

Impress. JOH. CHRISTOPH. FRENCKEL.

A' MONSEIGNEUR
LE BARON,
**AXEL ERIQUE
R O O S,**

LIEUTENANT GENERAL & ANCIEN GOUVERNEUR
de la Province d' Elfsbourg,
CHEVALIER & COMMANDEUR
de l' Ordre de l' Epée,

MONSEIGNEUR,

Plus les bienfaits sont grands, plus aussi est-on obligé de rendre grâces à ses bienfaiteurs. C'est avec beaucoup de respêct que je Vous nomme, MONSEIGNEUR, le Principal de ceux, qui ont eu soin de mon avancement. Car non seulement pendant le tems que j' ai eu l' honneur d' être admis dans votre illustre Maison; mais aussi depuis ce tems là, Vous m'avez toujours accablé de bienfaits. Je serois donc le plus ingrat de tous les hommes, si je laissois passer aucune occasion, sans Vous en temoigner ma profonde reconnaissance. Mais comment se prendre pour Vous la prouver

prouver, MONSEIGNEUR? Non par les pensées seulement, de peur de n'être point confondu avec les ingrats, ni par des faits, ce qui est audessus de mes forces, ni même par de paroles, car il faut avouer que les obligations essentielles, que je Vous ai, surpassent la plus exquise éloquence. Puis que tous les moïens de m'acquitter de mon devoir me manquent donc; pour me tirer de mon trouble, je me servirai d'un expédient, qui me semble le plus convenable. C'est de Vous offrir, MONSEIGNEUR, ce petit ouvrage de mes premiers essais academiques, comme une foible marque de ma soumission. Regardez le d'un œil favorable, & daignez m'honorer de la continuation de Vos graces. Quant à moi, je ne cesserai jamais de prier le Tout-Puissant, qu'il veuille Vous combler de ces graces, prolonger Vos jours, & protéger Votre illustre Famille jusqu'à la dernière posterité. Ce sont les vœux ardents de celui, qui fera toute sa vie avec un zèle plein de la plus profonde veneration

de MONSEIGNEUR

le très humble & le très obéissant
serviteur

JUSTIN SCHIEVER.

MES-
J O A C H I M E
U L R I Q U E
F R Ö L I C H

Capitaine au Regiment d' Infanterie.

MES-

Comme d' ordinaire un homme sans biens & ses entreprises. Combien donc n'est on pas heur. Vous êtes les personnes, MESSIEURS, qui très Particulieres. Votre bienveillance, Vos bien mon salut, sont plus grands que je ne saurois, pen très humble reconnoissance. Je me reprocherois aussi favorable, que celle-ci, sans Vous marquer, MESSIEURS, de Vous offrir ce premier fruit de mes profonde veneration. Je me croirois trop heureux, & si Vous m' honoriez de la continuation de Vos à la Tout-Puissance, qu' elle daigne Vous combler avec un attachement parfait jusqu' aux derniers mo-

MES-

Votre très humble
servi-
JUSTIN

SIEURS

LAURENT HERMAN GYLLENHAAL

Capitaine au Regiment d' Infanterie.

SIEURS

sans fauteurs, ne peut jamais venir au bout de
obligé de respecter ceux, auxquels on doit son bon-
jusqu' a ce moment m'avez temoigné des graces
faits, & les soins, que vous avez toujours pris pour
dant toute ma vie, m'acquiter dignement de ma
donc un crime, si je laissois échaper une occasion
jusqu'ou va mon devoir. Permettez moi donc,
travaux Academiques, comme l'unique Gage de ma
si Vous daigniez le regarder d' un œil favorable,
bonnes graces. En attendant, je ferai des vœux
de toutes prosperités desirables. Au reste je serai
mens de ma vie,

SIEURS,

& très obéissant

teur

SCHIEVER.

BRUKS-PATRON

Ædel och Høgaktad,

**HERR GEORGE
FRIDRIC STAF,**

Tillåt, Gunstige Herr Bruks-Patron, at jag framføer
detta mitt første Academiſke arbejde får sæt-
tja Edart værda navn, dels at derigenom gifva
deſſa blad mera anſeende, dels ock at viſa, ſaltæn
på ett ofullkomligt ſætt, den høgaktning och æd-
mjuka ærkæntſla, ſom af ett værdsnadsfullt ſinne
framalſtras emot den gunſt och många vælgærnin-
gar, ſom mig ſå væl den tid jag hade lyckan at vara
handledare før tvenne Herr Bruks-Patrons kære och
væltartade Sønner, ſom ock ſedermera intil denna
ſtund ymnogt æro viſade. Anſes mitt føreretagan-
de med blida øgon, ſå har jag vunnit min øenſkan,
och min førbindelſe til værdsnad, ehuru ſtor den førut
ær, blir af en ſådan ynneſt ænnu ſtørre. At Allmagten
ville førerlæna Herr Bruks-Patron, med Deſs Førnæma
Anhøeriga både ſælla och mange leſnads dagar, øen-
ſkar den, ſom med all høgaktning framleſver

HERR BRUKS-PATRONS

ødmjukt tjenare

JUSTIN SCHIEVER.

REGEMENTS FELTSKÆREN vid Væstgoetha Cavallerie;
Ædel och Högaktad

HERR B E R E N T
SCHIEVER,
MIN HULDASTE FADER.

Æro menniskjorna i gemen enligt naturliga lagen förpligtade til inbördes tacksamhet för undfångne välgärningar, huru mycket större är då icke förbindelsen emellan Barn och Föräldrar? Hvert ögnkast på den förbigångna tiden visar mig en sådan mängd af Min Huldaste Faders ogemena oemhet, at jag billigt måste stadna i diupaste förundran, och ej veta hvilken välgärning jag först eller sist bör nämna. Oemhet för min välfärd, samt möda, omsorg och omkåstnad, efter EDRA ringa villkor, för min upkomst, hafva från späda barn domen hos EDER varit osparde. Det är då ej underligt, at mitt hjerta vid erhindran här af blöder, och jag finner mig osäker om att rätteligen tolka mitt värdsfälska sinne. Anse dock, Huldaste Fader, dessa blad såsom en liten frukt af EDER stora kostnad; ty fastän de ej äro mitt eget, utan en annars arbete, så få de doch genom EDERT understöd och godhet på vist sätt bära mitt namn. Uptagen med vanlig ynnest viljan för förmågan, och låten detta Academiska försök tjena til tekn af min värdsfälskaste ärkänsla och tacksamhet. Min önskan uppfylles och mitt väl grönskas, då Försynen bekräftar EDER med nögd och lyckliga dagar i ålderdomen och på slutet af detta timeliga med en säll evighet. Framhärda med ouspörlig barnlig värdsnad

MIN HULDASTE FADERS

ödmjuk - lydigste son
JUSTIN SCHIEVER.

HERR NILS FERNLOF.

At förgäta ertedda välgärningar är en last, för hvilken jag har så stor afsky, som jag finner hos mig oförmågenhet att kunna vedergälla dem jag åtnjutit. Den lyckan jag äger, att få räkna mig ibland Min Herres bekanta och vänner, samt den gunst och godhet mig redan, på flera sätt, är visad, hafva intryckt uti mitt hjerta en oupphörlig åtrå til skyldig erkännsla. Svarade förmågan emot viljan, så skulle jag uti tackfämhets prof kunna täfla med många om föerträdet. Men nu behagade Min Herre, i brist af andra vedermälen, låta dessa rader tolka en tackfämvälmening. Uptagen dem såsom prof af all den högaktning, som ett tackfämt sinne föermår hysa, hvilken ingen framtid, eller lyckans omskiften, någonsin skola föerändra. Att en blid Försyn må låta, Min Herre, med des käre omvårdnad, få räkna många dagar i själfbegärlig välgång, är den önskan, hvarmed jag beständigt framlefver.

MIN HERRES

ædmjuka tjänare

JUSTIN SCHIEVER.

PRÆFATIO.

Præstantia *Studii Historici* commendata, rationem instituti
paucis indigat.

uamvis omnia litterarum studia, quæ hodie a juventute Gymnastica atque Academica excoluntur, insignem prorsus utilitatem, tum publicis, tum privatis in rebus, præsent, præsertim dum ea tractantur prudentia, ut potius ad usum vitæ, quam ad lulum Scholæ referantur; nescio tamen quomodo usu venire soleat, ut multi viri docti multa studiorum genera in minimis ponere non dubitent, quæ tamen ma-

xima præstant commoda. Exemplum satis luculentum præbet durum illud fatum, quod *amænum Historiarum studium* sæpius necesse habuit experiri. Tantum enim abest, ut huic eruditionis generi debitum semper pretium statuerint, qui de meritis disciplinarum sibi facienda sumserunt arbitria, ut potius passim reperti fuerint, qui illud vix dignum putaverint, quod ad infimum humanæ scientiæ gradum referrent. Mirari sæpe soleo, quid hi homines per quietem viderint, quod rationes rectius putare non didicerint, cum tamen ex eorum sint numero, qui se supra vulgus sapere videri volunt; sed statim mirari desino, simul ac in memoriam revoco, quod quotidiana docet experientia, scilicet servo doctorum vulgo nihil esse usitatus, quam pretia atque merita disciplinarum vana potius subtilitate, quam vera utilitate metiri. Hi si didicerint, singulas scientias non ex inveteratis hominum præjudiciis, sed ex intima ipsarum natura æstimandas esse, facile nobis largientur, tantum esse pretium Nostri Studii, ut potius primum, quam ultimum, & potius summum, quam infimum dignitatis gradum suo jure tueatur. Qui studiis colendis operam impendunt, id aut voluptatis causa, aut utilitatis gratia faciunt. Utramque mirum in modum promovet *sobrium Historiæ studium*. Quisquis domesticam consuluerit experientiam, facile deprehendet, ex infinito objectorum numero, quæ novisse jucundum ducimus, nihil animum nostrum aut suavius adficere, aut fortius movere, quam quæ aut

aut inventu rara, aut cognitu mira videntur. Quæ vero disciplina aut celerius, aut facilius huic curiositati satisfacit, quam Historia, cujus proprium est simplici & æquabili sermonis genere omnibus exponere quidquid vel regio, vel religio, qua patet orbis, aut scitu jucundum, aut usu frugiferum habet. Nam qui huic quidem studio, qua decet solertia, invigilat, is per omnem terrarum orbem quasi peregrinatur, universos mundi angulos per-lustrat, & omnia fere objecta, quæ in singulis, vel specie miranda, vel indole stupenda inveniuntur, conquirat atque cognoscit. Quis tam ferreo esset animo, ut ex his omnibus nihil jucunditatis perciperet? Cum illis curis, quas aut publica, aut pri-vata adferunt negotia, vacui sumus, nihil invenie-mus, quo aut jucundius, aut honestius fallere pos-simus tempus. Cætera voluptatum genera, quæ huic fini apta putantur, partim laboriosa, partim periculosa esse solent, nostrum vero plenum secu-ritatis & commoditatis est. Jucundum est in a-mœnis deambulare viretis, sed periculosum; Nam Eurydice & Hesperie morsu serpentum perierunt. Jucundum est equitare, sed discrimine non vacat; Nam Neoclem, Themistoclis filium, morsu equi, & Philippum, Ludovici Crassi filium, lapsu equi diem supremum obiisse, accepimus. Jucundum est curru vehi, sed curru delapsi animam efflarunt Leucagus, Ligeris, Nipheus. Jucundum est venari, sed Anceum, Adonem, Idmonem & Bruthem interfecerunt apri, & Hylas atque Paphages a Leæ-

nis sunt trucidati, Niciasque venandi ardore concitatus in fornacem carbonariam incidit. Jucundum est navigare, sed proclive est facere naufragium, quod exempla Leandri, Palinuri, aliorumque passim docent. Nostrum vero studium, præterquam quod nihil habet periculi, incredibilem adfert jucunditatem, quæ non tantum menti recreandæ, sed corpori etiam reficiendo inservit. Quum Philemon Poëta asinum ficus mensæ paratas comedentem videret, tanto diffuxit gaudio, ut animam ex tempore efflaret, quamvis nullo plane morbo laboraret; contra vero Alphonfus Rex Aragoniæ, cum acuto infestaretur morbo, ad quem pellendum medici omnia remedia in cassum adhibuerant, beneficio Historiarum pristinam recuperavit valetudinem. Si Historia Q. Curtii de rebus gestis Alexandri Magni hoc præstare potuit, quid non præstabit Historia Biblica, quæ res gestas Creatoris & Sospitatoris totius humani generis describit? Quid jucundius, quam suis quasi auribus haurire vocem Dei Omnipotentis, qua hanc amplissimam atque pulcherrimam rerum universitatem ex obscuris nihili latebris in conspiciuum realitatis theatrum prodire jussit? Quid jucundius, quam suis quasi oculis videre infinitum entium numerum Divino mandato obtemperantem, singulis rebus creatis suam formam, suam figuram, suam naturam, æternis sapientiæ regulis convenienter, recipientibus. Quid jucundius, quam audire suavissimum & dulcissimum illud *consummatum est*, quod in cruce

ce exclamavit Salvator in secula benedictus? Sed nec profana Historia sua destituitur amœnitate. Qui hanc studiose legit, is pro lubitu nunc albos Europæos, nunc fuscus Asiaticos, nunc nigros Africanos, nunc subrutos Americanos convenit, inque singulis majorem morum, quam facierum diversitatem observat, quod non potest non ingentem parere oblectationem. Quid? quod solida Historiarum notitia instructus haud aliter considerari possit, ac si Gygis, Lydorum Regis, annulum haberet, in quo tantæ virtutis gemma fuisse traditur, ut, ea ad se versa, videret quæcunque vellet, nemini conspicuus. Hic enim domi sedens sibi quodammodo versari videtur vel in aulis Regum, vel in curiis Senatorum, vel in palatiis Magnatum, vel in tentoriis Ducum, vel in scholis Sapientum, & quæ ubique locorum geruntur, ea suis quasi oculis usurpat. His omnibus voluptatis generibus addi debent simpliciores illæ jucunditates, quæ toties nos adficiunt, quoties vel tabernas mercatorum, vel officinas artificum, vel apothecas agricolarum, vel fodinas metallariorum, vel caulas pastorum, vel casas venatorum, vel scaphas piscatorum frequentamus, quod toties facimus, quoties Historias legimus, quæ harum rerum descriptiones suppeditant. Si qui tam ferreo sint animo, ut tanta dulcedine non delectentur, illi, puto, soli erunt, qui tam infano utuntur palato, ut nihil ipsis sapiat, nisi quod magis cuti curandæ, quam menti alendæ inserviat. Ne vero quis falso sibi persuadeat, omnem Histo-

riæ laudem ad sensualem quandam voluptatem redire, paucis docuisse juvabit, ex Nostro Studio insignem quoque utilitatem in res tam publicas, quam privatas redundare. Primum quidem Divinæ providentiæ neque clariora, neque certiora habemus documenta, quam quæ ditissima Historiarum monumenta suppeditant. Exempli gratia paucos ex eorum producemus numero, qui vario fortunæ vento agitati fuerunt, quorum alii ex infima vulgi sentina in regia adscenderunt solia, alii contra de summo dignitatis fastigio in maximas inciderunt miseras. Tullus Hostilius, Viriatus Lusitanus, Justinus & Galerius armentarii fuerant. Archelaus Rex Macedonum, Demetrius Phaleræus & Tullius Servius statum servilem cum regnīs mutarunt. Darius Hystaspis ex lictore, Ptolomæus Lagi ex milite gregario, Mauritius Cappadox ex famulo facti sunt Reges & Imperatores. Pater Agathoclis fuit figulus, & pater Tarquinii Prisci exul. Valentinianus patrem habuit funes torquentem, Bonosus pædagogum litterarum, Probus olitorem & Aurelius colonum. Telephanes ante regnum curus fecitaverat, Hyperbolus lucernas confecerat & Mandro scaphas fabricaverat. Infantes expositi fuerant Cyrus, Romulus, Lycastus, Parrhasius. Cleon piraticam exercuerat, Polyperchon latro fuerat. Quid dicam de Proculo, qui in ludo latrunculorum decies imperator factus illam ipsam dignitatem in imperio adsecutus est, occasione vel oblata, vel arrepta a facto scurræ cujusdam, qui eum

dicti

* Hellen. Hist. An. 7.11. ex Herod. l. 70. 71. Manes sur le Champ forma une conspiration, avec cinq de plus, grands Seigneurs Persans; et Darius Mistr Seigneur Persan, dont le Sert Hystaspes étoit Gouverneur de la Perse, étant survenu fort à propos, dany le moment même, fut assés aux autres, & presça fort l'execution.

Quæ de his narrantur fabulæ sapient, omnium saniorum Historicorum iudicio. Originem habent figmentis quibus abundat Herodotus.

dicti ludi victorem, injecta purpura, Imperatorem salutaverat? Sexcenta hujusmodi exempla exhibet Historia. Sed ut hi beneficam, ita alii maleficam experti sunt fortunam. Sardanapalus e folio regio in diram pyram detrusus est, Polycrates, omnium mortalium aliquamdiu felicissimus, in turpem subactus crucem periit, Dionysius magno expulsus regno in pulvere Scholastico sudavit. Bajazethes Tamirlanco, & Valerianus Sapor, inclinatis humeris, usum scabelli præbuerunt, ut nihil dicam de Cyro, Xerxe, Artabano, Methridate, Cambyse, Tarquinio, utroque Mario, Crasso, Metello, Pompejo, Cicerone, Socrate, Pompejo, Cæsare, aliisque, qui omnes violenta morte interierunt. Deinde hoc quoque præstat Historia, ut exemplis, tum virtutum, tum vitiorum, propositis, quasi vivere & spirare incipiant genuina morum præcepta, quæ his quasi vehiculis in animum humanum efficacissime influunt, præsertim cum pulchritudo virtutum & turpitudine vitiorum veris & vivis depictæ adparent coloribus. Verbi causa meminisse sufficiat pietatem Theodosii & impietatem Juliani, justitiam Aristidis & injustitiam Sesamis, fidem M. Reguli & perfidiam Cleomenis, pudicitiam Hippolyti & impudicitiam Hellogabali, humanitatem Vespasianorum & crudelitatem Domitiani, continentiam Epaminondæ & avaritiam Alcmaeonis, modestiam Agathoclis & immodestiam Neronis, prodigalitatem M. Livii & tenacitatem Æl. Pertinacis. Nihil vero omnium est, quod Nostrium Studium magis com-

+ præsentat. Xenophon

commendat, quam quod idoneam præbet materiam, ex qua nativas Prudentiæ regulas exsculpere licet. Cum vero plures sint species Prudentiæ, nobis ex aurea hac catena unicum duntaxat annulum feligere placuit, dum apud animum nostrum statui-
mus exercitio quodam Academico, pro virium modulo, ostendere, quam vere dixerint, qui *Historiam Prudentiæ Politicæ Magistram* vocitarunt. Te vero, Lector benivole, quo decet studio & officio, rogamus, ut conatum nostrum in meliorem inter-
preteris partem.

§. I.

Præcipua attributa *Historiæ*, quæ Magistra Prudentiæ Politicæ recte salutari possit, breviter exponit.

Quemadmodum ex quolibet ligno non fit Mercurius; ita ex qualibet *Historia Prudentiam Politicam* non exsculpes. Illa enim sola huic fini apta existit, quæ genuinis gaudet attributis, Hæc igitur hoc loco paucis exposuisse juvabit. *Historia*, vi originis, earum duntaxat rerum, quas scriptor suis ipsius oculis usurpavit, enarrationem denotat. Verbum enim Græcum *ἱστορίαν*, ex quo hoc nomen derivatum est, proprie nihil aliud significat, quam *videndo observare*, seu animum ad ea, quæ videntur, advertere. Ex quo vero alii, quam oculati testes, de variis rebus exponere cœperunt, quæ societati hominum profutura videbantur, factum est, ut *Historia* quamlibet narrationem veritati con-

consentientem significare juberetur. Nobis *Historia* definitur *factorum cognitione dignorum vera, fida, plana & plena narratio, in qua verus exponitur nexus, quo singula hinc cum causis, inde cum effectis coherent, ut qui eam legunt, vel audiunt, necessaria sapientiae atque prudentiae incrementa exinde capere possint.* Non dubito fore plerosque, quibus in hac definitione justo plura cumulasse videbimur. Rationem igitur singulorum paulo operosius reddidisse non poenitebit. Nomen *factorum*, quod loco subiecti posuimus, paulo latius intellectum volumus, adeo ut, pro re nata, nunc quæ esse, nunc quæ fieri observata sunt, indigitet. Facta vero *digna cognitione* interpretamur, quæ novisse expedit. Hac vero limitatione e circo genuinæ Historiæ exclusa volumus omnia, quæ ita sunt comparata, ut partim nihil adjumenti ad studium sapientiæ atque prudentiæ adferant, partim pura puta stultitiæ & dementiæ pabula contineant, qualia sunt omnia, quæ nihil nisi voluptatum irritamenta & libidinum suscitabula suppeditant. Quod si igitur res interdum postulaverit, ut *scelera* atque *flagitia*, ex quibus aliquid hujusmodi metuendum sit, exponi debeant, id agendum est Historico, ut, priusquam referantur, *noxio suo aculeo priventur*, quod fieri commode poterit, si partim evitentur formulæ, quæ aures legentium conscelerare possint, partim silentio involvantur illæ ipsæ rei circumstantiæ, quæ tene-ros animos pessimo exemplo corrumpere queant. Nihil vero aptius videtur ad minuenda hujusmo-

di offendicula, quam si diligenter expositum fuerit, quam *funestas sequelas* quodque flagitium, tum *au-*
ctoribus, tum *societatibus* pepererit. Sed memineri-
mus, nos hic, non tam leges Historiæ scribendæ
rogare, quam necessariam legendæ prudentiam com-
mendare. Quod ad ipsam adtinet narrationem,
eam 1:o *veram* esse volumus. Quoties enim veri-
tate destituitur, toties omnem *Historiæ* laudem a-
mittit, & in puram putam degenerat *fabulam*.
Quare etiam *Philippus Morneus*, Libello de *Verit.*
Relig. Christ. Cap. XXVI, ipsam essentiam Historiæ
in veritate ponere non dubitat, & veritatem hone-
ste factis sufficere judicat *Plinius* Lib. VII. Epist.
XXXIII. Hinc *Polybius* Lib. XII. Hist. "Ut cor-
pus, inquit, animalium, si ossa sint exemta, to-
tum fit inutile; ita *Historia*, si *veritatem* ipsi abs-
tuleris, quod reliquum est, inanis redditur." Quo-
niam vero parum prodest *Historia*, si latentem pos-
sideat *veritatem*, illam solam laudaverimus narra-
tionem, quæ vera etiam adpareat. Quare eam quo-
que 2:o *fidam* esse volumus. Talis vero tum de-
mum est, cum illis ipsis gaudet criteriis, ex qui-
bus veritas rite colligi atque adgnosci possit. Huic
vero fini non sufficit, ut vulgatæ *Historiæ columnæ*,
uti dicuntur, *Chronologia*, *Genealogia* & *Geographia*,
passim adpositæ reperiantur, sed insuper quoque re-
quiritur, ut singula narrata & inter se cohæreant, &
cum antecedentibus atque consequentibus amicum
colant consensum. Quid? quod ne sic quidem satis fida
videatur narratio, nisi perpetuam quoque harmoniam
ser-

servet cum omnibus aliis veritatibus, quas tam certo cognovimus, ut eas in dubium vocare non possimus. Reliqua veritatis criteria brevitatibus studio præterimus. Interea probe tenendum, minus genuinam esse *Historiam*, nisi 3:o *plana* constiterit narratione. Hanc laudem non merebitur, nisi omnia naturali ordine & simplici sermone expressa fuerint, adeo ut nihil obscuri, nihil confusi, nihil perplexi contineat. Quam vero necessarium sit, ut his eluceat criteriis, id vel exinde constat, quod *verus Historiarum scopus* non tam postulare, quam flagitare videatur, ut homines omnium ordinum eas promte intelligere & *nativum Prudentiæ fructum* exinde percipere possint. Quis enim dubitat, ex usu esse communis hominum societatis, ut indocta etiam plebecula, ad quam pertinent milites, opifices, ruricolæ, mulierculæ &c. res suas prudenter agere discat. Quamvis vero hæ omnes adsint virtutes, quas modo enumeravimus, minus tamen votis respondebit eventus, seu effectus, nisi 4:o *plena* extiterit narratio, id est, nisi sufficientem exhibuerit recensitionem circumstantiarum, quæ ad solidam factorum notitiam pertinent, & sine quibus necessaria Prudentiæ adjumenta prorsus haberi nequeunt. Præcipuæ harum circumstantiarum sunt, quæ vulgato comprehenduntur versiculo:

Quis? Quid? Ubi? Quibus auxiliis? Cur? Quomodo? Quando? quibus addi debet: *Quid inde?* ut sciatur, quem effectum quodque factum in utram-

que partem habuerit. Hæ totidem sunt capsulæ, in quibus *maximi Prudentiæ thesauri* latere solent, quos *adientus Historiæ scrutator* facile eruere poterit, si usu rerum subactio utatur iudicio. Quo autem modo singulæ sollicitari debeant, ut laudatos prodant thesauros, id hoc loco docere non licet. Forte tamen paulo inferius licebit. Hic monuisse sufficiat, alias plus, alias minus ad *Prudentiam* generandam adferre adjumenti. Et si quod res est dicemus, nihil nec *Historiam* pleniorē, nec *Prudentiam* ampliorem reddit, quam geminum hoc negotium, adcurata nimirum *investigatio rationum*, ex quibus quisque agendi conatus dependerit, & luculenta *representatio eventuum*, qui vel proxime, vel remote ex qualibet actione manarint. Quocirca dubitari nequit, quin *verus ille nexus*, quo facta hinc cum *rationibus*, illinc cum *eventibus* cohærent, ipsam quasi *animam Historiæ* constituat. Omnia autem otiosa sunt, nisi ita legeris, ut ex singulis *Prudentiæ instrumenta* exsculpas, eaque ad usum sedulo transferas. Quid juvat memoriæ mandasse tot Regum atque Ducum nomina, quot cunctis in regnis, inde a primis rerum initiis, ad nostra usque tempora, vixerunt, nisi, quid secundi, aut adversi illis acciderit, cognoveris? Quid prodest in numero habere, quot bella gesserint, quot proelia fecerint, quot victorias obtinuerint, quot urbes ceperint, quot gentes vicerint, nisi illas ipsas noveris rationes, unde vel motiva conatum, vel causæ eventuum profectæ sint? Quid expedit novisse quid
boni,

boni, quidve mali ex quavis actione exstiterit, nisi hæc omnia ita legeris, ut semper *sapientior & prudentior* evadas. Is demum vere doctus est, qui ex omnibus studiorum generibus potius *ardentem*, quam *lucentem* rerum *cognitionem* hausit, & quidquid ab aliis vel *sapienter dictum*, vel *prudenter factum* cognoverit, ad usum vitæ diligenter refert. Quum natura actionum & eventuum, quos novisse expedit, multiplicem admittat varietatem, facile intelligitur, tot *distinctas* esse *species Historiæ*, quot diversæ sunt classes objectorum, circa quæ enarranda occupatur industria Historicorum. Harum potiores sunt sequentes: *Historia Ecclesiastica*, quæ varium Ecclesiæ statum, omnesque vicissitudines, quas ejus vel adversa, vel secunda produxerunt fata, persequitur; *Politica*, quæ origines, mutationes, eversiones civitatum, societatumque civilium enarrat; *Naturalis*, quæ varia describit objecta, quæ in singulis naturæ regnis occurrunt; *Litteraria*, quæ alia atque alia scientiarum fata, earumque incrementa, decrementa, adjumenta, impedimenta, & id genus alia, edisserit. Hæ *divisiones Historiæ generales* multas & varias admittunt *subdivisiones*, quas ratio instituti hic non permittit enumerare. Quod vero ad ipsum narrandi modum adtinet, geminam habemus Historiam. Aut enim satis habet simpliciter, quid factum, aut gestum sit, docere, nihil de moralitate factorum decernens; aut narratis passim judicia interferit, quibus alia probantur, alia damnantur. In hoc casu *Pragmatica* vocari so-

let, in illo vero *pura*, aut *nuda*, nostro quidem iudicio, adpellari poterit. Dici vix potest quantum adiumenti *Historia* quidem *Pragmatica* ad *Prudentiam* augendam conferat, inprimis si *vera* & *apta* sint *judicia*, quibus imprægnata est, quod tum locum habet, cum laudanda laudant, & vituperanda vituperant. Hoc enim modo efficitur, ut singula *Prudentiæ præcepta* quasi vivere & spirare incipiant. Eo enim ipso, quod *exempla Prudentiæ & Imprudentiæ* exserto quasi digito demonstrat, multo & celerius & facilius perspicitur, quid faciendum, quidve fugiendum sit, quam si idem meditationi legendum, qui sæpius rem suam oscitantes agunt, relinqueretur.

§. II.

Genuinum Prudentiæ significatum evolvit, & potiores ejus *divisiones* exponit.

Hactenus *naturam Historiæ*, pro ratione instituti, exposuimus. Nunc ordine sequitur, ut paucis exponamus, quid *genuinus Prudentiæ conceptus* involvat. Hoc eo plus refert novisse, quo certius constat, omnes virtutes ad unam *Prudentiam*, tanquam ad communem directricem, convenire, ab eaque optima agendi consilia exquirere. Plerique veterum ita confundere solent *Sapientiam* atque *Prudentiam*, ut sæpe difficilius adpareat, quibus potissimum rebus differant. Et sane negari nequit,

quit, quin utrique plurima sint communia. Sic utraque & fugiendorum & faciendorum scientiam involvit; utraque omne bonum quærere & omne malum evitare docet; utraque juxta *finium* & *mediorum* naturam rimatur, semperque ei adhæret, quod optimum deprehendit. Nihilo tamen minus certæ dantur notæ, quibus altera ab altera distinguitur. Sunt qui *Sapientiam* acquisitioni, *Prudentiam* vero conservationi bonorum præficiunt; sunt qui illam *bonestatis*, hanc vero *utilitatis* rationem potius habere putant; sunt denique, qui illi *inventionem*, huic vero *adplicationem mediorum* tribuunt. hos suo sensu abundare faciles patimur, modo, id non semper locum habere, concedant. Quidquid sit, hoc certum est, *Sapientiam* sibi vindicare *divina* & *neccessaria*, eaque *generalia*, *Prudentiam* vero magis versari circa *humana*, *contingentia* & *singularia*. Hæc illam supponit, tanquam præceptricem, illa hanc exspectat, tanquam exsecutricem, ut ita dicam. Verbo: *Sapientia* utitur principiis *theoreticis* & *abstractis*, *Prudentia* magis fundamentis nititur *practicis* & *concretis*. Quare *sapientis* est decernere, quis *finis* sit *optimus*, & quæ *media optima* in se & *in genere*; *prudenteris* vero determinare, quæ hanc laudem tueantur *in specie*, hic & nunc, hoc in casu, hoc loco, hoc tempore. Non raro usu venire solet, ut *finis*, quem quis jure statuit optimum, recteque judicat sequendum, minime obtineri queat, ubi inopinata intercurrerunt impedimenta, quæ obstant, quominus *media*, alias idonea, adplicari queant.

queant. Hic igitur munus Prudentiæ est ita subducere rationes, ut objecta impedimenta minimum malum producant, quod hoc in casu maximi boni rationem habet. His præmissis *Prudentiam recte definiendam, judicamus, habitum mentis practicum facile inveniendi, dextre dijudicandi & caute adplicandi media legitimo fini obtinendo idonea.* Duo hic seorsim cogitanda occurrunt, *finis & media.* Qui aut nullis, aut ineptis utens mediis ad finem grassatur, *stultus* est, & qui finem sequitur illegitimum, eique varia adplicat media, sed callide excogitata, is *astutus* atque *versutus* audit; *Prudens* vero is demum vocatur, qui non minus *finium*, quam *mediorum* bonitatem amat, nihilque suscipit, nisi utraque ex parte legitimum sit. Legitimi fines sunt omnes, qui *Glorie Dei Optimi Maximi*, tanquam media, subordinari possunt. Horum Optimus est *felicitas hominum.* Et quoniam hæc varios admittit gradus, tanto est quisque finium melior, quanto majorem felicitatis gradum involvat. Cum in tanta *mediorum* inopia, qua laboramus, & in tanto *impedimentorum* numero, quo premimur, nobis rarius concessum sit tantum felicitatis gradum producere, sive in nobis, sive in aliis, quantum possemus, si aut *melioribus* uteremur *mediis*, aut *paucioribus obstaculis* impediremur; munus *Prudentiæ* est diligenter circumspicere, ut tantum saltem gradum adsequi possimus, quantum in his circumstantiis licet. Hinc facile adparet, tres esse partes Prudentiæ: 1. *consultare*, seu plures conjectare fines 2. *dijudicare*, seu horum singulos exami-

minare, ut quisnam omnium optimus sit, perspicimus, & 3:tio *decernere*, seu statuere, eum omnibus esse præferendum, quem omnium nobilissimum invenimus. Pari modo se exferit *Prudentia* circa *media*. Nam hic etiam tria magna sunt: facile *invenire*, *dextre discernere* & *caute adplicare*. Ut in his rite versari possis, adhibenda est *memoria præteritorum*, *intelligentia præsentium* & *providentia futurorum*. Nam vir prudens

Ante simul retroque videt, bene quid sit agendum. Est autem *Prudentia* vel *Privata*, quæ privatae, vel *Publica*, quæ publicæ consulit utilitati. Quemadmodum duæ sunt *Respublica*, *Ecclesiastica* & *Politica*, ita *Prudentia* *Publica* vel *Ecclesiastica* est, vel *Politica*. Hæc prout vel sceptrum, vel gladium dirigit, in *Togatam* & *Sagatam*, seu *Urbanam* & *Bellicam* dispesci potest. Hæc posterior alias *Militaris* dici solet; illa vero prior *Civilis*, strictius sic dicta, quæ in *Legislativam* & *Judiciariam* dividitur, quarum illa leges *fanciendas*, hæc *adplicandas* respicit. Alias tot sunt *species Prudentiæ*, quot classes negotiorum & officiorum in civitate, quæ ejus auxilium expectant. Habemus enim usu peritos doctores, oeconomicos, mercatores &c. unde *Prudentia Didactica*, *Oeconomica*, *Mercatoria* &c. adpellari solet. Quoniam nihil clarius constat, quam quod idoneis exemplis illustratur, haud abs re fuerit, si hoc loco talem *Historiæ* faciem ad declarandam differentiam inter *Prudentiam* atque *Versutiam* adhibeamus. Auctor est *Valerius Maximus de verecundia*, fuisse a-

dolescentem, nomine *SPURINÆ*, qui voluntariis vulneribus insignem oris pulchritudinem deformavit, ne, quod experientia fieri didicerat, Mulieres ad spectu ad libidinem concitaret. Hic laudem *Prudentiæ* eatenus meruit, quatenus bono consilio nativam formæ elegantiam sibi abstulit. Contra cum *PISISTRATUS*, metuens primores *Atheniensium*, simile quid faceret, inque publicum procedens de crudelitate principum quereretur, ut populum ad ultionem fictæ injuriæ impelleret, se tetra *versutia* macula fœdavit. Ad utrum horum factorum proprius accesserit callidum *ZOPYRI* inventum, quod *Justini* Lib. I. Cap. X. legitur, id hoc quidem loco excutere non vacat, nisi exinde æstimari possit, quod *Darius*, oblato sibi malo punico, tot *Zopyros* optarit, quot istud esset granorum.

§. III.

Necessitatem consultationis ad feliciter agendum partim *præceptis Politicorum*, partim *exemplis Historicorum* demonstrare conatur.

Hactenus naturam *Historiæ* atque *Prudentiæ* seorsim, quantum ratio propositi permittere videbatur, rimati sumus. Nunc *varias Prudentiæ Regulas* ex monumentis *Historicis* eruere conabimur. Harum primam in tempestiva *Consultatione de rebus agendis* ponimus. Quantum intersit rei tam publicæ, quam privatæ, ut singula negotia, quæ paulo majoris sunt ponderis, non nisi solida *deliberatione*

tionē prævīa, fuscipiantur, inter omnes constat, qui scripta Politica vel e limine, ut ajunt, salutarunt. Præclare Cicero: melius adcurantur, quæ *consilio* geruntur, quam quæ sine *consilio* administrantur *Rhet. Vet. Lib. I.* Ars magna est imperii *consilium*, quod qui de republica tollat, quasi ex animo rationem tollit, ut scite docuit *Henr. Barnesius* de *Simulac. Reip. Lib. I. c. II.* Quidam dixit, bonum *consilium* Principem admirabilem & formidabilem facere, & tam diu vigere respublikas, quamdiu in iis floreat *consilium*. Qualis civitas est, cujus diruta sunt mœnia, talis est vir, qui non omnia cum *consilio* agit, inquit *Antonius Monachus* in *Melissa part. I. serm. XI.* Non minorem utilitatem adferunt, qui togati Reipublicæ præsumt, quam qui bellum gerunt: itaque eorum *consilio*, sæpe, aut suscepta, aut confecta bella sunt. Quare expectenda magis est *decernendi ratio*, quam decertandi fortitudo, iterum sapienter monet *Cicero Off. Lib. I. Cap. XXIII.* Idem cum ad gubernacula, ait, Reipublicæ temerarii atque audaces accedunt homines, maxima & miserrima naufragia fiunt. In *Catone Majorē.* Cum eo consentiunt Poëtæ:

Vis consilii expers mole ruit sua. Horat. Carm. L. III.

Consilio utilius, quam viribus arma geruntur:

Militis est robur, consiliumque ducis. Verinus.

Sed potius rerum, quam verborum hic testimoniis utendum. *Historia* igitur *magistra*, variis ostendimus factis, quam *funestas sequelas* aut *defectus*, aut

neglectus maturorum consiliorum semper habuerit. P. *Scipio Africanus*, qui dicere solebat turpissimam imperatori excusationem esse: NON PUTAVI, vix tantam belli gloriam, quanta eminuit, sibi parere potuisset, nisi adjutus fuisset prudentia *Lælii*, quem collegam habebat. Quare usu venit, ut qui iniquo animo intuebantur virtutem *Scipionis*, dicere sole-
rent, illum esse egregiorum facinorum *bisfrionem*, quorum *gestor* esset *Lælius*, adiudentes ad fabulas publicas, quarum alius auctor, alius actor esse so-
let. vide *Apophthegm. Erasmi Roterod. Lib. VI.* Quid-
quid de his sit, vere fassus est *ANTIGONUS*, *Zenone*
mortuo, gestorum suorum theatrum esse sublatum.
Hunc enim ex Philosophis maximi faciebat, hunc
maxime sequebatur, eumque solum pluribus ho-
minum millibus æquiparabat, teste *Plutarcho* in *A-
pophthegmatibus*. Quum *Athenienses*, *Phocione* non pro-
bante, bellum suscepissent adversus *Antipatrum*, eum-
que in ipsas Athenas irruentem audissent, *Phocioni*
id negotii dederunt, ut pacem cum hoste faceret.
“Tum *PHOCION*, si mihi, inquit, vobis otiosis con-
“sulenti fidem habuissetis, nunc profecto coacti non
“essetis, tanto cum strepitu atque tumultu, consu-
“lere, cui potissimum vos credere debeatis, *Luc.*
Dom. Brusonio teste. Rerum memorabilium &c. Lib.
II. Cap. XXXIII. Iidem *Athenienses*, bello domi re-
lictō, auctore nobili juvene, magna classe in Sicili-
am transmissa, una pugna navali tantum vulnus flo-
rentissimæ suæ Reipublicæ inflixerunt, ut vix curam
admittere velle videretur. Hic quantum distet Pru-
den-

dentia ab imprudentia, satis docent exempla *Demofthenis & Niciae*, quæ Just. Lib. V. Cap. V. memoriae prodita referuntur. Sexcenta hujusmodi exempla in *Historiis Politicis* occurrunt. Nobis brevitatæ studio unum vel alterum hic adjecisse sufficiat. **SERVILIO CÆPIO** Consul Romanus, cum **Cn. Manlio**, qui cum contra Cimbro in Italiam irruentes, temere pugnans, de exercitu **XXC. M.** hominum amisisset, jussu populi Romani, bona ejus publicata, eique imperium primo post *Tarquinium* abrogatum, ipse in publicis vinculis extinctus, inde tractus & discerptus est ad scalas Gemonias Liv. Lib. **LXVII.** **ARTAXANUS** Xerxi expeditionem in Græciam paranti ait: "Iterum atque iterum, dum tibi videbitur, re apud te ipsum probe considera. ta, edicto quid optimum arbitraberis. Bene enim & *præmeditate consultare* comperio maximum esse lucrum. Nam etsi quid e contrario eventum est, nihilo tamen minus bene consultum est," superavitque fortuna consilium" *Luc. Dom. Brus. L. II. Cap. XV.* At ille, nihil minus, quam monitis prudentissimi viri obtemperans, totus ex arbitrio *Mardonii* pendebat. Bellum igitur Græcis temere intulit, cujus exitus, quam ipsi fuerit funestus, vel exinde constat, quod, amisso innumerabili exercitu, scapha piscatoria in Asiam trajicere necesse habuerit, domumque reversus a suis super strato noctu interemtus sit. Non equidem ignoro, magnas sæpe res non tam providis consiliis, quam pura putata Ducum temeritate gestas esse. Sed hoc laudem

*Prudentia non minuit. "Nam Fortuna nunquam dia
"eodem stat vestigio", monente Dario apud Curt. Lib.
IV. c. V. qui eodem libro, eleganti utens similitudine,
"temeritas, inquit, ubi primum impetum effudit,
"velut quædam animalia, amisso aculeo, torpere so-
"let. Et licet felicitas adspirare videatur: tamen
"ad ultimum temeritati non sufficit." Sæpe etiam
usu venit, ut hostium temeritas commodam dimi-
candi facultatem præbeat, observante *Jul. Cesare.*
Comment. de Bello Gall. Lib. VI. Hinc cum FA-
BIUS MAXIMUS multis laudibus extolli audiret forti-
tudinem *Minutii Collegæ*, qui hostes feliciter, quam
prudenter adgressus fuerat, argute dixit, se *magis
secundam, quam adversam Minutii fortunam pertime-
scere*, ex fide *Plut. Rom. Apoph.* Quum *Athenienses*
adversus *Alexandrum* feliciter depugnassent, ac Diis
jam gratias, ob partam victoriam, agerent, roga-
tus *Phocion*, an hæc ita gesta nollet? *Hæc quidem,
respondit, gesta vellem, sed illa decreta.* Sensit vir pru-
dentissimus, gratulandum quidem esse reipublicæ,
cum res sine maturo susceptæ consilio prosperum
fortiuntur eventum, sed jure tamen verendum, ne
homines nimia felicitate inflati omnia audere inci-
pian, atque ita ad exitium properent. *Plutarchus.*
Dies me deficeret, si omnia enumerarem exempla
hominum, qui defectu consultationis rebus tum pri-
vatis, tum publicis ruinam adtulerunt. Auctor est
Alexander ab Alexandro Lib. II. cap. XIII. Romanis
usu receptum olim fuisse venam solvere militibus
paulo audacioribus, ut postquam effluerat super-
flua*

flua pars sanguinis, se intra gyrum rationis continerent. Quid? quod non desint exempla eorum, qui gravioribus suppliciis adfecerunt eos, qui se temere periculis objecerunt. AULUS POSTHUMIUS TUBERO filium securi percussit, quod occasione rei bene gerendæ injustus pugnam tentasset. *Val. de discipl. mil.* Pari modo EPAMINONDAM, filium viatorem, quod contra edictum cum inimicis congressus esset, interfecisse accepimus, ut alia id genus exempla taceamus. Tanti periculi habitum tum fuit *veras Prudentiæ regulas* migrasse, negotiis inconsulte susceptis.

§. IV.

In consiliis capiendis *audiendos esse consiliarios* exemplis quibusdam *Historicis* evincere satagit.

Ex iis, quæ hætenus disputata sunt, facile patere arbitror, rem periculi plenam esse *negotia inconsultis consiliis suscipere*. Nunc paucis ostendendum, tanto quemque tutius in *consiliis capiendis* versari, quanto penitus proposita negotia excusserit. Quamvis non desint Principes & Rectores civitatum, qui tanto acumine sibi pollere videntur, ut omnia se explorare & explanare posse putent, sine opera *consiliariorum*; tantum tamen abest, ut prudenter faciant, qui hos audire detrectant, ut potius, *Historia Magistra*, didicerimus, nimiam sui fiduciâ in his rebus multos in maximas præcipitasse miserias. Fide *Cuspiniani* constat, JUSTINIANUM II.

Imperatorem propriis usum consiliis imperium Romanum variis modis adflixisse. Quid? quod, violato pacis vinculo, quo pater ejus *Constantinus* sibi *Bulgaros & Saracenos* junxerat, non tantum eo redactus sit, ut pacem ab utrisque petere cogeretur, sed &, præcis naribus, ejectus & relegatus sit. *Sleidanus* de IV. Monarch. Lib. II. p. m. 190. *SIGESBERTUS Rex Saxonum* occidentalium in Anglia, quod aures consiliariis præbere nolebat, interfecto uno *Cumbrano*, a reliquis regno detrusus sylvestriaque loca petens occisus est a subulco *Cumbrani*. *Polyb.* Lib. IV. Hist. *BAJAZETHES VI. Turcarum Rex*, adeo præfractus & temerarius erat, ut sibi soli confidens neminem rectiora momentem sequeretur. Quid igitur mirum, si tandem, *cavea ferrea inclusus*, non monentes, sed trahentes siqui cogeretur. *Chalcondylas* Lib. III. apud *Langium* l. c. p. 631. His adjungimus *ALPHONSUM X. Legionis & Castilia Regem*. Hunc nomine *Sapientis* ornant Historici ob studium *Astronomiæ*, cui deditus erat, re autem vera stultus fuit, cujus rei testimonium præbet sacrum illud verbum, quo non verecundabatur adfirmare, machinam mundanam meliorem ordinem ostentaturam fuisse, si ipse Creatori O. M. a consiliis fuisset. Nec multo plus sapientiæ arguit injustum illud decretum, quo justam tori sociam, *JACOBI Arragonum Regis* filiam, *VIOLANTAM*, repudiare statuebat. Hujus decreti illam solam habebat causam, quod multis jam annis spem prolis frustraverat. Hoc dedecus animo volvens quæstionem in consistorio pro-

ponit, perinde ac si ipsi cordi fuisset veriora audire *consilia*, cum tamen eventus demonstraret, superbam animam nihil minus, quam solidorum monitorum capacem esse. Non deerant, qui stultitiæ Principis variis argutiis obsecundare studebant. Horum multi, auram gratiæ regiæ captantes, optatum Reginæ repudium ex precario principio: Regi quidquid lubeat licere, svadere non dubitabant. Ne vero hoc nimis crudum videretur, id sibi datum putabant negotii, ut rationes consilii fingerent, quæ speciem justitiæ mentiri possent: novis nuptiis caveri posse, ne regnum ad extraneos devolveretur, unde salus Reipublicæ in maximum adduceretur discrimen; Regis fratres, præter solum *Henricum*, jam decessisse, huncque Regi insidias struere cœpisse, qui furor solvi posset, spe successionis per regiam prolem sublata; sterilitate *Violantæ* desitutum splendorem nominis & generis *Alphonsum*; ex eoque fore, ut post mortem *Regis* Respublica, cum extrema ignominia, ad spurios devolveretur; fœcunda semina bellorum, tum internorum, tum externorum, ex hac sterilitate extitura; adeo angi Regem his curis, ut publica negotia, qua par esset, alacritate gerere non posset. His tricis solidiora argumenta opponebant cæteri, quibus *bona fama* Principis, quam *vana* ejusmodi *cure*, magis cordi erat: præter tetram infamiæ notam, quæ nomini Regis hoc facto inureretur, maxima quoque pericula Reipublicæ exinde imminere; JACOBUM, *Regis Socerum*, filiæ illatam injuriam pro virili ulturum, quandoquidem nullum malum

gravius cenferi soleat conjugii ignominia foedatis; rem peffimi exempli effe, fi Rex, legitima uxore repudiata, aliam duceret; eo ipfo portas & valvas aperiri omnibus libidinibus, quod quilibet, Regis factum imitando, fidem matrimonii impune violari poffe, fibi perfvaderet; inde ipfi quoque religioni maximum imminere periculum; neceffe effe, ut, qui ipfe uxorem dimiffiffet, fubditis repudiandi licentiam indulgeret; Iliada malorum inde nafcituram; nec nova lege impediri facile poffe, quod regio exemplo in contrarium videretur ftatutum; fieri non poffe, quin nova nupta, cognitis injuriis, quas uxori feciffet, memoria mali facti impediretur, quominus *Regem* illa fide & illo amore, qui condimentum matrimonii effe debet, amplecteretur. Licet vero hæc talia libere inculcarent, qui felicitatis, quam libidinis hujus Principis potiozem habebant rationem, tantum tamen abeft, ut hic illis aures præberet, ut potius, pertinax propositi, legatos in Daniam mitteret, qui filiam *Regis*, CHRISTINAM, in matrimonium expeterent. Nec vana fpe profecti funt, Quamvis enim fatum *Violante* vix ignorari potuerit in Dania, *Christinam* tamen ad *Alphonfum* retulerunt. Quid vero factum eft? Vix Totetum adpulfæ erat *Christina*, cum palam fieret, gravidam effe Reginam. Hinc *Alphonfus*, rubore confufus, quoque fe verteret, nesciens, iufta levitatis & impietatis pœnas dare coactus eft. Tantum enim abeft, ut poft id factum regiam dignitatem tueri amplius poffet, ut potius, & intra & extra Hispaniam, contemptui haberetur, do-

donec suus ipsius filius, *Sanctius*, nobilitate adjutus, regium adscisceret nomen, ipsique, hoc facto, tantum incuteret mœrorem, ut vitæ finem adferret. Vide *Job. Riemeri Arcan. Polit.* p. 570. Conf. *Evald Ziervogels Utsjrl. Begrep af then Allmänna Hist. II, Styck. om Spanien.* p. 218.

Tot mala ex neglecto salutari consilio proficisci possunt. Quocirca cedro digna sunt verba *M. ANTONINI Philosophi Imperatoris*: *Æquius est, ut ego tot & talium amicorum consilium sequar, quam ut tot & tales amici meam unius voluntatem sequantur.* *Jul. Capitolinus in vita M. Ant. Philosophi.* Hoc animo fuisse traditur *AGESILAUS*. Is enim, cum vita defunctus esset *Lysander*, numerosam sodalitatem congregatam comperit, quam hic, ex Asia domum reversus, statim contra illum instituerat. Id indigne ferens *Agésilau*s destinabat omnibus palam facere, cujusmodi civis fuisset *Lysander*, dum in vivis esset, ac prælecta oratione, quam ei scripserat *Cleon Halicarnasseus*, de rebus novandis, hanc evulgare voluit, ut omnibus constaret, quam seditionis avidus fuisset *Lysander*. Ceterum ubi fenex quidam *Ephorus* dictam orationem cognovisset, metuit, ne aliis rerum novandarum studium inspiraret. Hic igitur *Agésilao* consuluit, ut orationem silentio premeret, ne mortuum excitaret & sepultum refoderet *Lysanderum*. Paruit consilio *Agésilau*s, indeque maximam consecutus est gloriam. *Plutarchus* apud *Jos. Langium Polyantheæ Lib. III, pag. 629.*

§. V.

Varias Prudentiæ regulas circa delectum Consiliariorum, Historia Magistra, indicat & declarat.

Neque tamen hæc ita accipi velim, quasi omnem *Prudentiæ* laudem ex pura puta consiliariorum multitudine æstimandam judicarem. Minime. Quamvis enim non desint casus, in quibus multi, quam pauci, plus cernere censendi sint; illam tamen regulam non semper locum habere, infinito exemplorum numero docet *Magistra* nostra *Historia*. *Artaxerxes*, Rex Persarum, quoties unius *TERIBAZI* consilia sequebatur, nunquam aberrabat. *Diodorus* Lib. I. Contra enormem plane errorem committebant Romani, cum, deserta sententia *SCIPIONIS*, Carthaginem delendam decernerent, quamvis plures essent patres, qui auctoritatem *Majoris Portii Catonis* sequebantur. *Sabellicus* Lib. IV. Cap. VIII. & *Plutarchus* in *vita Catonis*. Hinc regula: *Unius periti, quam multorum imperitorum major esto auctoritas*. Quamvis autem multi facultate, pauci tamen voluntate salutaria consilia conferendi gaudent, Hinc alia nascitur regula: *Plus tribuendum consiliis unius boni viri, quam sententiis multorum malorum*. Hanc regulam optime daclarat exemplum *ALPHONSI Aragoni*, utriusque *Siciliæ Regis*, qui, audito *Catalanorum* decreto, quo optimum fore censuerant, si ipsi adhuc juveni ad respublicas gubernandas adjungerentur VII. Viri, qui *DEUM* timerent, *justitiam* colerent, *avaritiam* fugerent, omnesque libidines & cupi-

piditates refrænarent, si horum; inquit, non dico VII. sed unum tantum dederitis, illi non modo regimen, sed ipsum quoque regnum facile concessero Anton. Panormita Lib. II. de reb. gest. Alphonsi. Nec feminis hæc laus deneganda penitus est, quod optima sæpe consilia dare possint. Quare instar regulæ erit: Non parvi facienda sunt consilia feminarum, quæ singulari Sapientia atque Prudentia pollent. Hoc adfertum plurima confirmant exempla. Paucis hic contenti erimus. ARTHEMISIA, Caria Regina, in tanta fuit Auctoritate apud Xerxem, in expeditione contra Græcos, ut illius consilio semper uteretur, eo successu, ut, quoad ejus obtemperaret monitis, nunquam male rem gereret. Atque his si paruisset, turpem illam cladem apud Salamina non accepisset. Herodotus Lib. VIII. Similia Cyro minori præstitit ASPASIA Hermotini Phocensis filia, quam, non minus ob formæ elegantiam, quam ob prudentiæ præstantiam, uxorem duxerat. Cum enim de arduis ageret negotiis, eam sapissime in consilium adhibuit, & quotiescunque sententiam ejus secutus est, nunquam eum facti poenituit. Aliani Var. Hist. Lib. XII, DOMINICA, Valente Imperatore marito a Vestro-Gothis cæso, hostes Constantinopolin obsidentes prudentia sua sustinuit, civesque & precibus & auro confirmavit Bonfin. Lib. II, Dec. I. Non capit angustia paginæ omnes illas laudes Sapientiæ atque Prudentiæ, quas meruit PULCHERIA, Arcadii filia, qui fratrem Theodosium juniorem sua institutione ad bonos mores & præclaras virtutes formavit, impe-

rioque admotum ita suis vel juvit, vel rexit consiliis, ut, quoad illa adfuit, rectum imperii cursum semper tenuerit. Hujus Prudentiæ hoc fatis erit testimonii, quod, cum invidia pravorum aulicorum, qui tantum virtutis exemplum æquo animo ferre non poterant, aliquamdiu remota fuisset, jamq; , agnitis hostium calumniis, restituta esset, fratrem libellis non lectis subscribentem videns & dolens, hoc vitium Principis bono quodam dolo emendatura & ipsa libellum concepit, quo *Eudociam*, ipsius Conjugem, sibi in servitutem emancipari petiit. Hunc oblatum accipit statimque subscribit *Theodosius*, Quo facto *Eudociam* aliquamdiu apud se habet *Pulcheria*, maritoque miranti & revocanti, ostenso libello, manu Theodosii subscripto, eam se remissuram negat, utpote quam suam esse, jure optimo atque maximo constaret. *Justus Lipsius Monit. & Exempl. Polit.* p. m. 212. Hoc scribens in memoriam revocor ingeniosi illius inventi, quod CONJUX PYTHEI *Lacedæmoniorum Regis*, excogitasse fertur, ut maritum animio divitiarum studio revocaret. *Pytheus* nimirum, reperta aurifodina, omnes cives operis metallicis occupari jussit; neglecta interim agricultura & ceteris artificiis, quibus victus & amictus paratur. Hinc maxima inopia subnata certam omnibus ruinam minabatur. Regina de idoneo remedio tanti mali sollicita prudenti consilio omnia, quæ esui adponi solerent, ex auro fieri jubet, *Pytheo*que cibum flagitanti aurea mensa, aureis vasis, aureos adponit cibos. Ille spectandis ciborum simulacris oculos aliquamdiu pascit, tandem vero, inter-

terpellante stomacho, indignatus cibum naturæ a-
lendæ aptum postulat. Cordata igitur Regina, a-
pta captata ansa, maritum *Pythium* ab immodico au-
ri desiderio retraxit, idque idoneis effecit monitis,
ut meliorem agendi rationem sequeretur, omnibus
bonis artibus justam operam impendendo. *Plutar-
chus de virtute mulierum*. Similia prudentiæ exempla
passim tradunt *Historiæ*, quæ hic adponere vetat
festinatio. Nominasse sufficiat PHILEN, filiam *Anti-
patri* & uxorem *Demetrii*, quæ tenera adhuc puel-
la nativum Prudentiæ fructum protulit, quem non
minus patri, ac marito salutarem fuisse, accepimus
a scriptoribus fide dignissimis; ZENOBIAM, *Palmyreo-
rum Reginam*, quam hic tanto impensius laudandam
putamus, quanto majores progressiones in Lingvis
Occidentis & *Historiis Orientis*, ut de egregia scientia-
rum peritia nihil dicam, fecisse perhibetur; PORCIAM
Catonis filiam & *Bruti* uxorem; OCTAVIAM *Augusti*
conjugem, & alias id genus plures. Nescio vero,
an universa temporum memoria aut insignius, aut
illustrius prudentiæ exemplum ex feminis ostenta-
re possit, quam quod ISABELLA, Hispaniarum Regi-
na, præbuit, cujus tamen amplitudinem angustæ
hæ pagellæ non capiunt.

§. VI.

Libros, maxime Historicos quandoque optimos esse consiliarios,
paucis, sed claris ostendit argumentis.

Quoniam vero parum juvat vel optima audivisse consilia,
nisi quid recta pravis, quid dissent æra lupinis, scientia

cia quadam practica intellexeris, facile perspicitur, illos solos *completa* gaudere *Prudentia*, qui naturalem mentis sagacitatem & quotidianam rerum experientiam solida doctrina auxerunt. Quomodo ex dissonis consiliatorum placitis, quod optimum sit, erues, nisi proprio utaris iudicio? Et quomodo hanc comparabis facultatem, nisi solida Historiarum notitia imbutum adtuleris animum? Est aliquid connato ingenii acumine gaudere, est aliquid adquisito doctrinae lumine eminere; sed nisi ad utrumque accesserit usus rerum, nunquam exinde efflorescet illud egregium, quod *fastigium* addit *Prudentia*. Quum vero tanta sit fragilitas naturae humanae, ut qui longissimum vitae curriculum emetiuntur, vix ultra spatium centum annorum progrediantur, & plerique omnes vitae partes intra angustos terrae patriae angulos consumere cogantur, facile intelligitur, quam *exigua* omnis nostra futura esset *experientia*, si iisdem, quibus vita, & locorum & temporum terminis circumscriberetur. Qui vero Historia utitur magistra, is praesentia & praeterita, propinqua & longinqua simul intuetur, infinitis temporum & locorum spatiis quasi in unum contractis, adeo ut *solida Historiarum notitia* auctum adferre animum, perinde quodammodo censei possit, ac si quis per omnia vixisset secula & omnia hominum opera, quae unquam descripta sunt, suis ipsius oculis vidisset. Quo igitur quisque subsidiis Historicis instructior fuerit, eo ad *consilia* & *excogitanda* & *examinanda* aptior sit, necesse est, modo cetera sint paria.

